

ignem conijciam eos, ut omnino comburantur: uti in vitium sarmentis, ea quæ remanent, rursus in ignem conijciamus, g. d. iii. Judæi ex una calamitate transibunt ad aliam, ex fame ad obsidionem, ex obsidione ad necem vel captivitatem. Ita

Theodoreus. Aliter Origenes, g. d. Judæi a Nabuchodonosoris clade ad Vespasianum cladem transibunt.

POSUERO FACIEM MEAM IN EOS, — obfirmavero vitium minacem ad eos puniendum.

CAPUT DECIMUM SEXTUM.

SYNOPSIS CAPITIS.

Sub specie adulteræ describitur Hierosolyma, id est Synagoga, ortus, educatio, adulterium, id est idolatriam, sorores, scilicet Sodoma et Samaria; repudium, et rursus reconciliatio cum Deo marito, per Da. vocationem et gratiam, et Synagoga penitentiam. Primo ergo, describit Propheta Dei in Synagoga beneficia, quod nimirum in Ægypto eam afflictam, nudam et miseram collegit, honestavit, uxorem duxerit, omnibusque ornamentis dotavit. Secundo, vers. 15, describit ejus adulteria, quod scilicet omnibus his Dei ornamentis abusa sit ad cultum idolorum, quodque lupanaria, id est aras et idola, passim ad omne caput via erexit, ibique deos Ægyptiorum, Chaldeorum aliarumque gentium colerit. Tertio, vers. 35, invidet ei penus, tum lapidationis, quasi adulteræ; tum gladii, quasi homicidæ; tum ignis, quasi incendiariæ, eo quod filios suos concremarit idolo Moloch. Quarto, vers. 40, docet quod impietate vicerit sorores suas, scilicet, Sodomam et Samariam. Denique, vers. 53, promittit se eam cum sororibus et captivitate tum Babylonicam, tum potius diaboli per Christum reducturam. Datur ergo hoc cap. vivus typus et schema animæ peccatricis et penitentis.

Tropologicè ergo, mutato tantum nomine, totum hoc caput congrue adaptabis animæ tuæ fideli, cum a fide in hæresim, aut infidelitatem; tum peccatrici, cum a statu gratiæ in statum peccati; tum religiose, cum a vita religiosa ad sæcularem, relicto Deo sponso suo, redit et prolabitur. Simili schemate sponse adulterantis idolatriam et peccata Hierosolymæ depingit Jeremias, cap. ii (1).

1. Et factus est sermo Domini ad me, dicens: 2. Fili hominis, notas fac Jerusalem abominationes suas: 3. et dices: Hæc dicit Dominus Deus Jerusalem: Radix tua, et generatio tua de terra Chanaan: pater tuus Amorrhæus, et mater tua Cethæa. 4. Et quando nata es, in die ortus tui, non est precibus umbilicus tuus, et aqua non es lota in salutem, nec sale salita, nec involuta pannis. 5. Non peperit super te oculus, ut faceret tibi unum de his, misertus tui: sed projecta es super faciem terre in abjectione animæ tuæ, in die qua nata es. 6. Transiens autem per te, vidi te conculcari in sanguine tuo, et dixi tibi cum esses in sanguine tuo: Vive, dixi, inquam, tibi: In sanguine tuo vive. 7. Multiplicatam quasi germen agri dedi te: et multiplicata es, et grandis effecta, et ingressa es, et pervenisti ad mundum muliebrem: ubera tua intumuerunt, et pilus tuus germinavit: et eras nuda, et confusione plena. 8. Et transivi per te, et vidi te: et ecce tempus tuum, tempus amantium: et expandi amictum meum super te, et operui ignominiam tuam. Et juravi tibi, et ingressus sum pactum tecum (ait Dominus Deus), et facta es mihi. 9. Et lavi te aqua, et emundavi sanguinem tuum ex te: et unxi te oleo. 10. Et vestivi te discoloribus, et calceavi te ianthino: et cinxi te bysso, et indui te subtilibus. 11. Et ornavi te ornamento, et dedi armillas in manibus tuis, et torquem circa collum tuum. 12. Et dedi in aurem super os tuum, et circulos auribus tuis, et coronam decoris in capite tuo. 13. Et ornata es auro, et argento, et vestita es bysso, et polymito, et multicoloribus: similam, et mel, et oleum comediisti, et decora facta es vehementer nimis: et proficisti in regnum. 14. Et egressum est nomen tuum in gentes propter speciem tuam: quia perfecta eras in decore meo, quem posueram super te, dicit Dominus Deus. 15. Et ha-

(1) Sequuntur usque ad cap. xix prophetiæ pertinentes ad regnum universum. He prophetiæ, ut præcedentes a cap. xii, sexto captivitatis anno videntur editæ.

bens fiduciam in pulchritudine tua, fornicata es in nomine tuo; et exposuisti fornicationem tuam omni transeunti, ut ejus fieres. 16. Et sumens de vestimentis tuis, fecisti tibi excelsa hæc inde consuata: et fornicata es super eis, sicut non est factum, neque futurum est. 17. Et tulisti vasa decoris tui de auro meo, atque argento meo, quæ dedi tibi: et fecisti tibi imagines masculinas, et fornicata es in eis. 18. Et sumpsisti vestimenta tua multicoloria, et operuisti illas: et oleum meum, et thymiana meum posuisti coram eis. 19. Et panem meum, quem dedi tibi, similam, et oleum, et mel, quibus enutrive te, posuisti in conspectu eorum in odorem suavitatis, et factum est, ait Dominus Deus. 20. Et tulisti filios tuos et filias tuas, quas generasti mihi: et immolasti eis ad devorandum. Numquid parva est fornicatio tua? 21. Immolasti filios meos, et dedisti, illos consecrans eis. 22. Et post omnes abominationes tuas et fornicationes, non es recordata dierum adolescentiæ tuæ, quando eras nuda, et confusione plena, conculcata in sanguine tuo. 23. Et accidit post omnem militiam tuam (væ, væ tibi, ait Dominus Deus) 24. et edificasti tibi lupanar, et fecisti tibi prostibulum in caucis plateis. 25. Ad omne caput viæ edificasti signum prostitutionis tuæ: et abominabilem fecisti decorem tuum: et divisisti pedes tuos omni transeunti, et multiplicasti fornicationes tuas. 26. Et fornicata es cum filiis Ægypti vicinis tuis magnarum carnum: et multiplicasti fornicationem tuam ad irritandum me. 27. Ecce ego extendam manum meam super te, et auferam justificationem tuam: et dabo te in animas odientium te filiarum Palæstinarum, quæ erubescunt in via tua sclerata. 28. Et fornicata es in filiis Assyriorum, eo quod necdum fueris expleta: et postquam fornicata es, nec sic es satiata. 29. Et multiplicasti fornicationem tuam in terra Chanaan cum Chaldæis: et nec sic satiata es. 30. In quo mundabo cor tuum, ait Dominus Deus; cum facias omnia hæc opera mulieris meretricis, et prociacis? 31. Quia fabricasti lupanar tuum in capite omnis viæ, et excelsum tuum fecisti in omni platea: nec facta es quasi meretrix fastidio augens pretium, 32. sed quasi mulier adultera, quæ super virum suum inducit alienos. 33. Omnibus meretricibus dantur mercedes: tu autem dedisti mercedes cunctis amatoribus tuis, et dona donabas eis, ut intrarent ad te undique ad fornicandum tecum. 34. Factumque est in te contra consuetudinem mulierum in fornicationibus tuis, et post te non erit fornicatio: in eo enim quod dedisti mercedes, et mercedes non accepisti, factum est in te contrarium. 35. Propterea meretrix audi verbum Domini. 36. Hæc dicit Dominus Deus: Quia effusus est as tuum, et revelata est ignominia tua in fornicationibus tuis super amatores tuos, et super idola abominationum tuarum in sanguine filiorum tuorum, quos dedisti eis: 37. Ecce ego congregabo omnes amatores tuos, quibus commixta es, et omnes quos dilexisti, cum universis quos oderas: et congregabo eos super te undique, et nudabo ignominiam tuam coram eis, et videbunt omnem turpitudinem tuam. 38. Et judicabo te iudiciis adulterarum, et effundentiam sanguinem: et dabo te in sanguinem furoris et zeli. 39. Et dabo te in manus eorum, et destruent lupanar tuum: et demolientur prostibulum tuum: et denudabunt te vestimentis tuis, et auferent vasa decoris tui: et derelinquent te nudam plenamque ignominia: 40. et adducent super te multitudinem, et lapidabunt te lapidibus, et trucidabunt te gladiis suis. 41. Et comburent domos tuas igni, et facient in te iudicia in oculis mulierum plurimarum: et desines fornicari, et mercedes ultra non dabis. 42. Et requiescet indignatio mea in te: et auferetur zelus meus a te, et quiescam nec irascar amplius. 43. Eo quod non fueris recordata dierum adolescentiæ tuæ, et provocasti me in omnibus his: quapropter et ego vias tuas in capite tuo dedi, ait Dominus Deus, et non feci juxta scelera tua in omnibus abominationibus tuis. 44. Ecce omnis, qui dicit vulgo proverbium, in te assumet illud, dicens: Sicut mater, ita et filia ejus. 45. Filia matris tuæ es tu, quæ projecit virum suum, et filios suos: et soror sororum tuarum es tu, quæ proiecerunt viros suos, et filios suos: mater vestra Cethæa, et pater vester Amorrhæus. 46. Et soror tur-

major, Samaria, ipsa et filia ejus, quae habitant ad sinistram tuam: soror autem tua minor te, quae habitat a dextris tuis, Sodoma, et filia ejus. 47. Sed nec in viis earum ambulasti, neque secundum scelera earum fecisti paucillum minus: pene sceleratiora fecisti illis in omnibus viis tuis. 48. Vivo ego, dicit Dominus Deus, quia non fecit Sodoma soror tua ipsa, et filia ejus, sicut fecisti tu, et filia tuae. 49. Ecce haec fuit iniquitas Sodomae sororis tuae, superbia, saturitas panis et abundantia, et otium ipsius et filiarum ejus: et manum egeno et pauperi non porrigebant. 50. Et elevatae sunt, et fecerunt abominationes coram me: et abstuli eas sicut vidisti. 51. Et Samaria dimidium peccatorum tuorum non peccavit: sed vicisti eas sceleribus tuis, et justificasti sorores tuas in omnibus abominationibus tuis, quas operata es. 52. Ergo et tu porta confusionem tuam, quae vicisti sorores tuas peccatis tuis, sceleratius agens ab eis: justificatae sunt enim a te: ergo et tu confundere, et porta ignominiam tuam, quae justificasti sorores tuas. 53. Et convertam restituens eas conversione Sodomorum cum filiabus suis, et conversione Samaritae, et filiarum ejus: et convertam reversionem tuam in medijs earum, 54. ut portes ignominiam tuam, et confundaris in omnibus, quae fecisti consolans eas. 55. Et soror tua Sodoma, et filia ejus revertentur ad antiquitatem suam: et Samaria, et filia ejus revertentur ad antiquitatem suam: et tu, et filia tuae, revertentur ad antiquitatem vestram. 56. Non fuit autem Sodoma soror tua audita in aere tuo, in die superbiae tuae, 57. antequam revelaretur malitia tua: sicut hoc tempore in opprobrium filiarum Syriae, et cunctarum in circuito tuo filiarum Palaestinae, quae ambiunt te per gyrum. 58. Scelus tuum, et ignominiam tuam tu portasti, ait Dominus Deus. 59. Quia haec dicit Dominus Deus: Et faciam tibi, sicut despexisti juramentum, ut irritum faceres pactum: 60. et recordabor ego pacti mei tecum in diebus adolescentiae tuae: et suscitabo tibi pactum sempiternum. 61. Et recordaberis viarum tuarum, et confunderis: cum repereris sorores tuas te majores cum minoribus tuis: et dabo eas tibi in filias, sed non ex pacto tuo. 62. Et suscitabo ego pactum meum tecum: et scies quia ego Dominus, 63. ut recorderis, et confunderis, et non sit tibi ultra aperire os praefusione tua, cum placatus tibi fuero in omnibus quae fecisti, ait Dominus Deus.

2. NOTAS FAC JERUSALEM — per epistolam. Nam Ezechiel erat in Babylone.

3. RADIX TUA. — Chaldaeus et Rabbinus vertunt, habitationes tuae, quasi כְּרִיתֶיךָ *mechorotaiich* positum sit pro כְּרִיתֶיךָ *mechorotaiich*, per commutationem litterae *cap* in *ghimel*: sensumque dant, *q. d.* Ita vivis, ac si semper inter Chanaeos habitasses. Verum melius Septuaginta et Noster vertunt, *radix tua*; ac Leo Hebraeus, *vena tua*: כְּרִיתֶיךָ *mechora* enim significat excisionem. Jam excisionem Hebraei vocant generationem et originem, ex qua Judaei excisi, id est progeniti sunt. Unde explicans subdit: « Et generatio tua. » Alludit ad *Isaia* 11: « Attendite ad petram (id est Abraham, ut sequitur), unde excisi estis (1). »

GENERATIO TUA (genus tuum, origo tua est) DE TERRA CHANAAN, — id est ex Aegypto, ait S. Hieronymus, cujus conditor fuit Mesraim, frater Chanaan, filius Cham. *Secundo* et melius: « Generatio

(1) Veteri forsarij sensu, vox כְּרִיתֶיךָ *mechorotaiich*, ad כָּרָא *cara*, *effodi*, referretur, ut proprie sint *effusiones tuae*, id est origines, metaphora desumpta a metallis qui e fodinis suis effodiuntur; ita qui nascitur e populo alio, e terra illius populi, quasi e fodina, effossus cogitatur.

tua de terra Chanaan, » esse videtur, non ob generis, sed ob morum similitudinem. Unde explicans subdit:

PATER TUUS AMORRHEUS, ET MATER TUA GETHAEA, — *q. d.* Licet filia naturalis sis, o Jerusalem, Abrahæ et Saræ: tamen per imitationem et conversationem, videris filia Amorrhæorum et Gethæorum, quia eorum mores æmularis. Ita S. Augustinus, tract. 42 in *Juan.* tom. IX, explicans illud: *Vos ex patre diabolo estis*: « Quia, ait, erant impii Amorrhæi et Gethæi (vel Hethæi: littera enim *chet* Hebraice nunc per *h*, nunc per *ch*, effertur): Judæi autem imitati sunt impietates illorum: invenerunt sibi parentes, non de quibus nascerentur, sed quorum mores sectantes, pariter damnarentur. Unde et illius pater, ait S. Hieronymus, appellatur Amorrhæus, qui hebraice interpretatur *amar*, id est multo sermone celebratus (אָמַר *amar* enim significat loqui), et mater tua Gethæa, id est *גֵּתִי*, quæ vel ipsa insanit, vel alios mittit in amentiam. Omnis enim qui facit peccatum, de diabolo natus est. Unde et in toto orbe hujus antiqui patris famosum vocabulum est, et multos vertens in amentiam. Precipiturque Jerusalem ut relinquat antiquum patrem, et dicitur

ad eam: Audi, filia, et vide, et inclina aurem tuam, et obliviscere populum tuum, et domum patris tui, et concipiscet rex decorem tuum. » Sic dicit furiosus abeuntis. *Ence* insultat, *Ence*. Ub. IV:

Nec te diva parens, generis nec Dardanus anctor, Paride, sed deris genuit te caulibus horrens Caucasus, Hyrcanæque adomant ubera tigres.

Loquitur Propheta de statu populi tum praesentis, tum praeteriti, cum primum electus et erectus fuit a Deo in Synagoga, *q. d.* Non tantum nunc, sed et olim antequam ego vos, o Judæi, mihi in populum, Ecclesiam et sponsam eligerem, et quasi in uxorem ducerem, puta cum viveretis in Aegypto; eratis adeo barbari, maleque morati, ut inter Amorrhæos et Gethæos nati et educati videremini. Hunc esse sensum patet ex eo quod subdit: « In die ortus tui non est praecisus umbilicus tuus, et aqua non es lota. » Hoc est enim barbararum gentium. Ita Maldonatus.

Inter septem Chanaeae gentes nominat Amorrhæos, quia hi proceritate et viribus eminebant: atque Gethæos, vel Hethæos, quia horum feminae impudentia et impudicitia erant infames, ut patet vers. 43, et *Genes.* xxxv, 46.

QUANDO NATA ES. — Chrysostomus, hom. 33 in *Matth.* in *Opere imperf.*: « Ortus Israelis, ait, est vocatio Abrahæ: juvenis, dum Jacob cum suis descendit in Aegyptum; virilis ætas, tempore regum; senectus, a captivitate Babylonica ad Christum. »

Secundo, S. Hieronymus et Polychronius: Ortus, inquit, Israelis fuit exitus de Aegypto; tunc enim quasi orta est Ecclesia vetus sive Synagoga, cum dicitur eis ei lex in Sina.

Tertio, optime Prado, ortus fuit Israel post mortem Joseph. Tunc enim in Aegypto Israel multiplicatus est, ut inciperet esse non familia Israelis, sed populus: esset tamen quasi puer projectus et expositus tyrannidi Pharaonis; quasi puer, inquam, neglectus, cui nec umbilicus praescinditur, quique nec lavatur, nec salitur, nec involvitur, ut sequitur, ait Chaldaeus.

NON EST PRAECISUS UMBILICUS TUUS. — Septuaginta, non ligasti; vel, ut S. Hieronymus, non ligarunt manillas tuas. Solent enim puellis infantilis manilla ligari, ne incipiant intumescere, ut pulchritudinem custodiant virginalem. Verum Hebraea adverbium vertit Noster: « Non est praecisus umbilicus tuus. » Solet enim recens natis fistula pellicea instar farciminis ab umbilico pendens praecidi, per quam alunt medici embryonem in utero matris coherere, ab eaque alimenta trahere, nutririque augeri: selicet per eam sugere sanguinem (non ad stomachum, quia jam a matre concoctus est sanguis), sed ad hepar, indeque eum per totum corpus embryonis distribui, illudque eo alit. Audi Plutarchum, lib. V *De Placit.* cap. xvi: « Non, » inquit, ut putaverunt Democritus et Epicurus,

« fetus in utero per os alitur: ut propterea statim atque natus est, ore ad mammam feratur: nam et in utero esse ubera quaedam, et ocella quibus alatur. Non, » ut censuit Aesculap, « alitur per totum corpus, quod spongie in morem recipiat, quae alendo sunt idonea: sed, » ut vere senserunt Stoici, « per umbilicum. Itaque hunc statim a partu ab obstetricibus ligari, et os infanti aperiri, ut de alio cogitet alimento. » Umbilicus ergo in utero est quasi os fetus quo sugit per venas alimentum ex materno sanguine: sed cum natus est fetus, praescinditur umbilicus, quia ejus jam nullus est usus, cum infans ore uti et sugere debeat.

Symbolice, umbilici praecisio notat humanam vitam, quasi navigationis et navis, praecisa anchora, jactationes et discrimina. Homo enim, et humana vita, est quasi navis, *Sapient.* v. 10; *Proverbi.* xxx, 49, quæ ab utero matris egressa et solventes a statione tendimus ad portum mortis et immortalitatis. Umbilicus est quasi anchora, qua fetus in utero matris, quasi in terra, firmat se et sustentat: eo praeciso, solus puer omnibus lupus vitae fluctibus exponitur, agitur et jactatur. Ita Democritus, et ex eo Plutarchus lib. *De Animo proli.*

Videtur ergo dicere Propheta: Ex materno alvo, id est ex Aegypto, trahibus adhuc impietatis alimentum, aium Theodoretus et Polychronius, ac sordes idololatriæ et gentilismi, ac praesentium libidinem. Unde alunt nonnulli, diontque: Sicut in viris seminis origo est in lumbis, ita in feminis est in umbilico. Ita S. Hieronymus lib. 4, et *Origenes hom.* 6, et S. Gregorius in *Job* cap. xl, 11. Verum licet hoc in bestiis, uti et phante, locum habere nonnullis videatur (dico videatur: nam idipsum recte negat Pineda, et passim alii) *Job* loco citato, non tamen in hominibus. Nam ut docent physici et medici, umbilicus nullam habet usum, nisi ad fetum in utero a matre fovendum et alendum, nulloque modo generatio est instrumentum in femina potius quam in viro: sed tam in femina quam in viro origo seminis est in lumbis (ibi enim sunt vasa seminalia, in quibus semen formatur ex spirituoso sanguine, quem ipsa hauriunt a vena cava, quæ ex hepate derivatur ad lumbos et renes): qui utro conjuncti sunt: unde et « morbi uterales cum lumborum distensione » conjuncti sunt, ait Galenus lib. II *De Semine*, cap. 1.

Simplexime ergo exponas, *q. d.* Cum primum nata es in Aegypto, legem et directorem non habens, in sordibus Aegypti pudendis vitam vixisti; inculta et informis, æque ac soraxia fuisti; egisti vitam et mores Aegyptiorum, atque, ut ait Theodoretus, « quasi ex terra natalitatis materno praeciso umbilico, adhuc ex utero matrem impunitatis Aegyptiacæ alimenta cepisti. » Nam infans per umbilicum nutritur et augetur. Unde symbolice S. Gregorius, lib. V *Mora.* xi: « In die, ait, ortus umbilicum praecidere, est conversionis tem-

porre carnis luxuriam rescare; sed Judea imprecium preputium relinuit, quia fluxa luxuriam absceidit. » Umbilicus enim non in se, sed quia ventri et genitalibus vicinis, est symbolum libidinis. Ita Pineda in *Job*, cap. xl, 41.

ET AQUA NON ES LOTA IN SALUTEM. — Recte; nam Hebraeorum מִיֵּי מִצְרַיִם מִיֵּי מִצְרַיִם significat salutem, a radice מִצְרַיִם *masa*, id est salvavit. Solent recens natorum corpora lavari, primo, ut sordes utri abluantur; unde Prado censet « salutem » hic et abbi significare munditiam; et R. Manahen vertit: *Non es lota ad munditiam*, additque Hebraeorum מִיֵּי מִצְרַיִם arabice significare munditiam. « Cruenta, inquit S. Hieronymus, infantium corpora, statim ut emittuntur ex utero, lavari solent; » additque huc aliosisse Christum, tum instituens baptismum dixit: « Nisi quis renatus fuerit ex aqua et Spiritu Sancto. » Audi Plutarchum, lib. *De Amore proli*: « Nilil, ait, est ita imperfectum, inops, nudum, informe, spurcum, ut homo a partu, etc., sanguine inquinatus, taboque oppletus, et occiso matris quam nato similis, a nemine tangi, tolli, suaviari, ac amplexu foviri potest, nisi natura insitum gerente amorem. » Secundo, ut membra que in utero contracta fuerint, calida aqua extendantur et conformentur. Tertio, ut caro reddatur lenis et mollis, inquam Rabbi. Unde R. David vertit: *Non es lota ad lenitatem*; R. Manahen: *Non es lota ad delicatam*. Verum caro infantis mollissima, potius eget soliditate, quam majori mollitie. Quarto, « in salutem, » ut sequitur, id est ad sanitatem et incolumitatem, ne videlicet ex sordibus uteri putredinem, fetorem et morbum contrahant. Adde, quod Egyptii et Mexicani recens natos in frigidam immergunt, sicut proles fiunt robustiores, et ad hoc medici nonnulli suadent, ut infantes abluantur vino. Quinto, aliqui Hebraice periti apte vertunt, *ad aspectum*; hinc enim significat Hebraeorum מִיֵּי מִצְרַיִם מִיֵּי מִצְרַיִם, a radice מִצְרַיִם *masa*, id est asperit, intuitus est cum voluptate, q. d. Non es lota, ut a deformitate tua exuereris, fieresque pulchra et aspectabilis, cui proinde mater et nutrices ablandiri solent, eumque amplecti et osculari. Unde aliqui vertunt: *Non es lota ad amplectam, ut blandam oscula*.

Symbolice, significat Iudeos lacrymis non abluisse peccata praeiterite vite.

Allegorice, Theodoretus exponit, q. d. « Non es lota, » scilicet in baptismo, « in salutem, » id est ad vitam immortalem. « Multa enim, ait S. Hieronymus, sunt lavacra, quae Ethnici in mysteriis suis, et heretici pollicentur, qui omnes lavant, sed non lavant in salutem. »

NEC SALE SALITA. — Salivatur corpora recens

natorum, ut solidiora fiant et constringantur, ait S. Hieronymus, ac siccentur ab omni immunditia etiam, et ut vnum umbilici praecisi sale stringantur, claudantur et sanentur. Audi et Galenum, lib. 1 *de sanit. tuenda*, cap. vii: Sanitati conducit, « ut primum sale modico inaspero cutis ejus (infantis)

densior solidiorque is qua intus sunt partibus, reddatur. In atero enim aequa cum reliquis mollis erat, cum nec durius altum exterrum corpus sibi contingerit, nec aer illi usquam frigidus incidere. » Ita veleres: at jam molles obstetrices sale utpote mordaci, abstinant.

Symbolice, significat Hebraeos sale sapientia fuisse destitutos, qui timore penarum carnis concupiscentias stringit, et a peccati corruptione praeservat: « Sal enim est quasi natura balsamum, » ut recte ait Anselmus Boetius medicus Rodulphi II Imperatoris, lib. II *De Lepidibus*, cap. cccii; salem enim pene omnibus mixtis natura immisceuit, ut ea condiat, stringat, et a corruptione praeservet. Sic ad litteram saliebant infantes ne cito ingenio sibi mortis et corruptionis semine putrescerent. Quocirca Homerus salem divinum appellat, et Plato asseruit salem rebus divinis amissimum familiarissimumque: cuius dicit causam in Iuliano Plutarcho in *Sympos*. decada 5, docet salem hinc in se divinum habere, quod a corporibus vita destitutus putrefactionem et labem aroret, neque sinit prorsus interire, diu morti veluti resistens, animaeque quoad fecit, vice fungens. Atqui nihil est anima divinus. Hujus est officium, animantia tueri continereque, neque sincero compaginem dilabi: istidem ad animas exemplum comites harmoniam corporum ad tabem tendentium, a membrorum inter se amicitiam conservat. Rursus, sal est necessarium ciborum condimentum. Quamobrem Plinius, lib. XXXI, cap. vii: « Ergo hercle, inquit, vita humana sine sale nequit degere; adeo necessarium elementum est, ut transierit intellectus ad voluptates animi quoque. Nam ita sales appellantur, omnisque vite lepos et summa hilaritas. » Atque hinc insulsa oratio, quae nihil habet leporis; et insulsus, homo moribus inelegantibus. Et cap. ix: « Corporibus nihil esse utilius sale et sole dicunt. » Hinc et illud Catulli:

Non est in tanto corpore mica salis.

Hinc recens baptizatis datur sal, quasi symbolum sapientiae christiane, quae consistit in mortificatione vitiorum: sic enim sal mortificat carnes vivas, exsurgendo ex eis et consumendo sanguinem omnemque humorem superfluum. Inde Burgundi cognomen, ut vocetur *Borgundum sal* id est Burgundio salus. Cujus origo est, quod Burgundi primi a Gallis baptismum fidei demque Christi susceperint, in coque de more sale aspersi sint: quocirca tunc per joannem a vicinis adhuc gentilibus *salus*, vel sale conditi, sunt appellati, quod cognomen deinceps eis adhaesit.

NEC INVOLUTA PANNIS. — fasciis, quae corpus stringunt, conformant, recificat: « Unde et corpora Barbarorum Romanis corporibus rectiora sunt; usque ad secundum enim et tertium annum semper pannis involvantur, » ait S. Hieronymus.

significat haec fascie virtutum et charitatis vestes, quibus carebant plerique Iudei; vel legis doctrinam, quae rectum faciebat Israel. Ita Theodoretus.

NON PERCEPIT SUPER TE OCELLUS, — id est, ut ex Hebraeo vertit Vatablus: *Non est miseris tui oculus hominis*, ut te oculis compassionis aspiceret, ac aliquod officium pietatis recens nato, ita serdide, abjecte et derelictae necessarium praestaret.

SED PROJECTA ES SUPER FACIEM TERRE, — sicut infantes expositi projici solent. Secundo et proprie, sicut infantes nascendo effunduntur et abiciuntur in terram. Unde Romani finxerunt deam Levanam, quasi quos pueros jam natos levare et terra. Veram hoc est officium « omnium nutritis gratia Dei: » ipse igitur « levat de terra, et vocat Levana, » ait S. Augustinus, lib. IV *De Civit.* cap. xi. Sensus est, q. d. Cum abjecta jaceres, nuda et derelicta, ego quasi Levana te sustuli, lavi, curavi, educavi, adoptavi, etc.

IN ABJECTIONE ANIMAE Tuae, — id est vite tuae, q. d. Projecta es ut moreris. Ita Maldonatus. Rursus « anima tua, » id est personae tuae, vel corporis tui, quod est receptaculum animae, ut sit metonymia. Sic saepe in *Levit.*: « Immundus super anima, » vocatur immundus ex contactu cadaveris, q. d. Uti ex utero matris effusa, eras secundinis et sordibus cooperta, et abominabilis, illota, insulsa, nuda: sic jacebas in medio agro, vel injurris et bestis exposita, et ab hominibus abjecta. Ita Prado. Nimirum id factum est, ut aiant Scholastes et Chaldaeus, cum Pharaeo jussit mares Hebraeorum mergi et occidi. Tunc enim abiecerant eos matres in agrum, aut in carcerem, uti Mosi contigit. Rursus, cum Pharaeo relegavit, et quasi projecit eos ad lateres formandos ex luto et paleis Egypti, *Egodi* i.

6. TRANSIENS, — quasi rex, qui te venatum, et in agro incidit in pellam expositam. Alludit ad Moysen, qui infans expositus in cuncto, a transiente filia Pharaonis liberatus et educatus est. Simili enim modo deus exierat Hebraeorum infantes morte, aequo ac parentes servitute liberavit.

VIDI TE CONCLUARI IN SANGUINE TUO, — scilicet, qui ex alvo cum fletu et secundinis egreditur; id est, vidi te totam sordidam, barbaram, licentiam, miserabilem; fidei, legis gratiae, salutis omniumque Dei donorum expertem; ne mystice sordidam sanguinem, id est peccato originali, quod quasi sanguinem ex utero matris traxeras, Ita Maldonatus. Quocirca R. David, « in sanguine, » ait, id est in luto immersam, ex quo cogebaris facere lateres; lutum enim rufum est, et sanguinei coloris.

ET DIXI, etc.: IN SANGUINE TUO VIVE. — Id est volui, decrevi efficaciter, id est jussi et feci (Dei enim dicere est efficax, idemque quod facere) ut, cum fere animam ageres, viveres, essesque vitalis et valens; imo in sanguine, id est in luto et lateribus afflictus, magis cresceres, quasi germin ado-

lescens, et multiplicareris *ad decem millia*, ut habent Hebraei, id est in immensum. Siquae ego fui tibi tuisque infantibus quasi obstetrix, eisque obstetricibus beneficus contra Pharaonis imperium effeci. En amorem Dei quobstantis infantibus Hebraeorum: quis ergo obstetricis amor ejus, cum ipse pro parvulis factus est parvulus, et sordes infantiae nostrae suscepit? Alter Chaldaeus: *In sanguine, ait, circumcisiois miserorbor vestri, et in sanguine phase redimam vos.*

7. INGRESSA ES (progressa es, adolevisi ad tempus pubertatis, ut esses nubilis, quae aetas postulat) MUNDUM MULIEREM, — ut patet se et ornamento suo. Hebraice est: *Ingressa es, et percipisti ad ornamentum ornamentorum*; Ita Theodotus: hoc est, ad omnimodum ornamentum, quale habere solet virgo nobilis cum jam est nubilis, scilicet armillis, torques, inauras, monilia, etc. Talis erat Israel, cum servitute Egypti egressus per Moysen, per columnam, per legem, per tabernaculum, perque alia miracula et dona Dei parabat, ut Deo disponderetur in Sina. Septuaginta vertit legentes לְעֵינַי אֵלֶיךָ אֲדֹנָי, legentes עֵינַי אֵלֶיךָ *are erim*, vertunt: *Ingressa es in civitates civitatum*, id est in plurimas et maximas civitates Chanaan quas dedi tibi, dicit Joane.

UBERA TUA INTUMESCENT. — Id est, pervenisti ad annos pubertatis, factaque es nubilis; tunc enim ubera crescent.

ET ERAS (cum esses ea etate, quae maxime ornari solet) NUDA ET CONFUSIOE PLENA. — Primo, quasi serva et captiva vix viles habebas vestes quibus nuditatem et pudorem tuum tegeres. Ita R. David. Secundo, ut Theodoretus, non acciperas legis tegumentum. Tertio, non protegeraris Dei auxilio. Ita S. Hieronymus. Quarto, in Egypto colabas Egyptiorum idola, inquit Scholastes.

8. ET ECCE TEMPUS TUUM, TEMPUS AMANTUM. — Hebraice דְּיָמֶיךָ אֲדֹנָי, id est, ut Theodotus, *μαρτων, uberum*, scilicet intumescendum; Symmachus, *αγαλας*, id est *dilatationis*; Aquila, *tempus concubationis*; puta *spousantium et nuptiarum*; Pagninus, *tempus amorum*; Septuaginta, *tempus divertentium*, hoc est, ut Scholastes ex Theodoro, *tempus ut ex virginibus excedas, et in ordinem conjugatarum transeas*. Hoc est, eras ea etate ut viro esses copulanda; et nemo te, quia nuda eras, sordida et misera, ducere voluit: ego autem vestivi te, atque uxorem dixi; cum per Moysen te vocavi, adamavi, federe copulavi, deduxi et protexi.

EXPANDI AMICTUM MEUM SUPER TE. — Hebraice כְּנָפִי *kenaphi*, id est *meam alam*, id est, oram mei vestimenti expandi super te, hoc est, desponsavi te mihi in uxorem. Maritus enim expandens oram vestimenti in feminam apud Hebraeos, hoc signum ritu accipiebat eam in conjugem, ut patet *Rut* cap. iii, 9. Ita S. Hieronymus (1).

(1) Vestimenta olim pro stragulis usi sunt, unde Gre-

OFFERT IGNOMINIAM TEAM, — id est nuditatem, de qua vers. 7, texti vestibus et spoliis Egyptianum. Item dando legem, auxilium et protectionem meam divinam.

ET JURAVI TIBI, ET INGRESSUS SUM PACTUM TECUM. — Fœdus hoc dupliale inivit Deus cum Israele sua paupere et misero, Exod. xxv; illudque confirmavit ibidem iuramento, quasi exsecratorio, non verbis, sed factis. Divisio enim victimarum, quibus fœdus sanciebatur, idipsum significabat; tantumdem enim erat ac si diceret: Sic Deus dividit alterutrum, qui fœdus violaverit. Vide ibi dicta.

FACTA ES MIMI, — scilicet sponsa et uxor, aiunt S. Hieronymus et Theodoretus, ac quasi possessio, ut mea sis et dicaris, et a me nomen accipias, vocerisque Synagoga Dei, sponsa Dei, populus Dei, Israel Dei.

Tropologica, anima fidelis est sponsa Dei, de qua ait Apostolus: « Despondi vos uni viro virginem castam exhibere Christo, » II Cor. xi, 2. Vide ibi dicta.

3. LAVI TE AQUA. — Primo, q. d. Absterni sordes paupertatis et malivinitatis tue, teque honestam, divitem et formosam effeci. Ita Maldonatus. Secundo, « lavi te, » id est in mari Rubro quasi lavacro baptizavi te, dum te per illud traduxi, et in eodem Egyptianos mersi. I Cor. x, 1. Tertio, ut Origenes, Theodoretus, Apollinaris, aqua doctrina, et, ut Vatablus, gratia mea, lavi teos sanguine, id est scelera. Quarto, Prado, q. d. Baptistis vestibus et lastrationibus lego prescriptis sustuli immunditias tuas legales, et, ut Theodoretus, per circumcissionem emundavi sanguinem, id est peccata tua. Alludit ad Exod. xix, 10, ubi ante fœdus cum Deo inmundum, populus jussus est lavare vestes, ut ita se mundaret et pararet ad legem et pactum cum Deo. Hic sensus maxime videtur geminus.

UNXITE. — Nota: Naves sœptae, nisi et convivae, solebant lavari, deinde ungi, ac denique pretiosis vestibus indui, ut patet Esther ii, 12; Ruth ii, 3; Judith x, 3: « Unxi ergo te, » id est recreavi te ex laboribus, aiunt Polychronus et Prado. Secundo et melius: « Unxi te, » id est Aaronem et postereros ejus (atque in iis totum populum) per unctionem mihi sacerdotes creavi et consecravi. Hæc enim magna erat dignitas populi, quod nimirum esset q. d. sancta, et regnum sacerdotale, Exod. xix, 6.

Mystice Origenes: « Unctio, ait, est inhabitatio Spiritus Sancti in gratia et cognitione veritatis. » Allegorice, est unctio christiatis, qua confirmatur in sacramento confirmationis.

10. VESTIVI TE DISCOLORIBUS, — id est ac pictis et variegatis opere phrygionico. Hoc enim significat

ois sub pallio sive lena aliquis dormivisse dicuntur, qui cum illo dormiverunt, inquit Rosenmuller, ita ut sit sensus: Te mihi tori sociam juaxi.

Hebraeum צִמְרוֹת *rima* vel *reama*: unde Haffour *ricama*, *ricamare* et *ricamato*. Nimirum, talis erat vestis variegata sacerdotum, in qua, ait Sapiens cap. xviii, 24, descriptus erat universus orbis, qui erat quasi dos uxoris. Omnia enim illi tradidit Deus in obsequium, juxta illud Psalm. viii, 8: « Omnia subiecisti sub pedibus ejus, oves, et boves universas, insuper et pecora campi. » Ita Chaldeus. Per vestes ergo has, æque ac per unctionem, significatur sacerdotium et pontificatus collatus a Deo Synagoga.

Tropologica, vestis discolor est variegatura virtutum omnium. Hæc enim quasi veste undique cingimur, ornatur et munimur: presertim vero vestis exterior est modestia, gravitas, castitas, omnisque externa verborum, morum et gestuum ad decorem et pietatem compositio. Vestis interior est justitia, quæ est complexio virtutum omnium, i mentem rite secundum Deum Deique legem componens et conformans.

Nota: Hebraeum *rima*, quod hic Interpres vertit, *dicolor*, alibi vertit, *polymita*; alibi, *scutulata*; alibi, *variegata*; alibi, *plumaria*; alibi et proprie, *phrygionica*, seu acu picta; quia ex una specie variegatarum vestium alia intelliguntur, scilicet, Attalica, Babylonica, Alexandria, scutulata, de quibus Plinius lib. VIII, xxvii: « Trabeis, ait, nos accipio reges: pictas vestes jam apud Homerum fuisse, unde triumphales nate. Acu facere Phryges invenerunt, ideoque phrygiones appellati sunt. Aurum intexere in eadem Asia invenit Attalus rex; unde nomen Attalicae celebravit, et nomen imposuit. Plumis liliis texere, quæ polymita appellatur, Alexandria instituit: scutulis dividere Gallia. » Hucusque Plinius. Ita imagines hominum, arborum, bestiarum rerumque omnium intexere tapetibus, per diversicoloria fila artificiose admodum Aldemardensis in Belgio conspexi: quæ in re non tantum Belgis, sed et aliis pene omnibus nationibus antececlunt. Rursum, acu pictum duas habet species: una est operis plumarii, quæ lineæ telæ variae picturæ, sericis filis versicoloribus inducuntur, ut in cervicalibus elegantioribus videmus. Altera operis Phrygii, cum aureæ telæ vel sericæ acu intextantur segmenta auri. Vide dicta Exodi, cap. xxvi, 1, et Prado, qui de his fusc hic agit.

CALCEAVI TE IANTHINO, — scilicet calcei ianthini, sive hyacinthini, ut vertunt Septuaginta, id est violacei (sæ enim Græcis est viola) et celestis coloris. Hebraeum enim צָרָח *tachas*, id est taxus, est animal simile vulpi, violacei coloris, de quo Exodi xxiii, 3. Ex hujus ergo corio fecit Deus synagoga sponsæ suæ calceos. Alludit ad pelles ianthinas, quibus tectum fuit tabernaculum, id est Sanctum et Sanctum sanctorum, Exod. xxvi, 14 (hæ enim hebraice vocantur *tachas*), quod quia quadratum, vel potius quadrangulum, formam habebat calcei, et, ut calcei, ex pelibus erat con-

fectum, sive oblectum. Significatur ergo hic, quod Deus Synagoga dederit tabernaculum sive templum ex cocco, purpura, bysso et hyacintho pulchre variegatum, omnemque ejus ornatum, vasa et suppellectilem, puta altare tam thyrziamatis quam holocaustorum, labrum vel mare sneauum, mensam patrum propositionis, candelabrum, propitiatorium, arcam, Cherubin, etc.

Symbolice, calceus signum est, primo, libertatis et domini: servi enim, uti et captivi, incedebant nudis pedibus, Exodi cap. xii, 11. Unde dicit David Idumæam subjugaturus, Psalm. lxx, 10: « In Idumæam extendam calcamentum meum. » Hinc

Secundo, calceus signum est usucapionis et possessionis; discaleatio ex adverso, cessionis juris sibi debiti, Deuter. xxv, 7; Ruth iv, 7.

Tertio, signum est lætitiæ: sicut e contrario discaleare se, ac coronam ponere, et comam radere signa erant luctus. Huc spectat Alciati emblemata, quod docet ianthinum colorem esse symbololum ejus qui sorte sua contentus est. Ait enim: Quisque sorte sua contentus, ianthina gestet.

Quarto, in militia calceus signum est constantiæ, confidentiæ, et animi intrepidi: qui enim nudipes est, timide incedit, ne offendat pedem. Sic sponsa Israel hæcenus discaleata, quasi captiva, jam libera facta calceatur, idque calcei hyacinthino, ut significet primo, celestem ejus esse conversationem, et spem: « Hyacinthus enim aëri et raris coloris est, ut rapiatur in occursum Domini, et ad celestia festinet, » aiunt S. Hieronymus et S. Gregorius, lib. XXX Moral. cap. x. Item, eam a Deo in oculis protegi, ut perfectius ambalet et prædicet, ait S. Hieronymus. Tertio, hyacinthus vestis est regum, Eccli. xl, 4. Significat ergo animum regum et excelsum, qui in oculis fixus hæc omnia terrena pessumdat et proterit: unde luna est sub pedibus Ecclesie et Sanctorum, Apoc. xii, 1. Hisce de causis olim baptizatis in baptismo dabatur, uti vestis candida; ita et calcei candidi, quos calceabant et gerebant per septem dies, quod alludit Paulus Ephes. vi, 15, dicens: « Calceati pedes in præparatione Evangelii pacis. » Ita Rupertus, lib. VII, cap. 1. Vide Josephum Viæcomitem, de Ritibus Baptismi, lib. V, cap. xviii. Huc facit ænigma vetus, quod Virgilius æloga, 3, ita proponit:

Die quibus in terris inscripti nomina regum
Nascantur flores.

Hoc est, die ubi nascantur hyacinthi. Flos enim hyacinthi, teste Plinio, lib. XXI, cap. xi, Pausania, lib. 1, et aliis passim, natura sua habet duas hæc litteras, A, I, sibi inscriptas, venis quibusdam, ait Plinius, vel maculis notis, uti eas vocat Dalecampius, ita discurrentibus, ut hæc litteras in flore efformet. Hæc autem litteræ A, I, ianthinae sunt nominis Ajax, qui celebris fuit ille

rex Græcorum, Trojæ eversor, de quo Homerus tota Iliade. Unde Poete finxerunt Ajacem mortuum in florem hyacinthi fuisse conversum, ut describit Ovidius, Metamorph. XIII. Hyacinthus ergo regum gestat nomen et insigne; lineæ et regum vestis fuit, æque ac coccus vel purpura. Quocirca illa æque ac hyacinthina utuntur Cardinales; hi enim sunt regnum sacerdotale et sacerdotium regale Christi, ut, sicut ipse in passione et cruce purpuram induit, sanguineque suo purpuravit. tam seipsum quam Ecclesiam, ita et ipsi pro Christo et Ecclesia, proque ejus fide et gloria, stent quasi columnæ usque ad mortem, atque pro ea, si res poscat, sanguinem fundant, et martyrium subeant. Sic fecerunt primi, non nomine (nomen enim Cardinalium cepit primariis urbis Romæ parochiis, puta presbyteris et diaconis, tribui sub tempora Sylvestræ, sub quo pax Ecclesie cepit. Unde in Concilio Romano sub Sylvestro, cap. vii, nominati reperiuntur Diaconi Cardinales: quorum et meminist S. Gregorius lib. V, epist. 11 ad Fortunatum, et lib. XI, epist. 34 ad Joannem. Deinde anno Domini 769, in Concilio Romano sub Stephano IV Pontifice statutum est, ut nemo crearetur Pontifex, nisi qui prius fuisset Cardinalis: et sic Eugenium II ex Cardinali S. Sabine creatum esse Pontificem, anno Domini 824, tradit Anastasius Bibliothecarius) sic inquam, fecerunt primi, non nomine, sed re ipsa Cardinales, cruce suo russati, S. Laurentius, S. Cyriacus, S. Largus, S. Smaragdus et alii plurimi, imo pene omnes primis trecentis post Christum annis; quibus Pontifices omnes cum suis Cardinalibus, id est primariis presbyteris et diaconis, martyrio purpurati sunt. De quibus proinde merito canit Ecclesia:

Rubri nam fluido sanguine, lauræ
Ditantur bene fulgidis.

Hosce ergo sibi imitandos proponant Cardinales. Quod ut faciant, utque hujus constantiæ, charitatis et martyrii, perpetuo habitum suum inuenientes admoneantur; primus Paulus II, qui Pontifex creatus est anno Domini 1464, cui Platina a secretis fuit, eis vestem rubeam sive purpuream attribuit: atque ante eum Innocentius IV, anno Domini 1243, creatis duodecim Cardinalibus, primus eisdem galærum purpureum assignavit, ut illi usque ad sanguinem et mortem Frederico Imperatori hosti Ecclesie sese una socium obijcerent, eique caput suum quasi murum opponerent. Ita Martinus Polonus, Platina, Onuphrius et alii in hunc Pontificum Vita.

Hoc calcei hyacinthino, æque ac pileo, ac veste coccinea, egregie inter alios decoratus fuit Reginaldus Polus Cardinalis, qui mente in celo Deoque defunctus, non tantum opes et honores omnes, sed et terræ, tristitiaque omnia et mortem ipsam parvipendit et contempsit, adeoque martyrium longum, et quasi perpetuum gerens

susiani. Cum enim Henricus VIII, rex Anglia, secto schismate, male sibi conscius metueret Pontificem, et Polum, utpote Cardinalem, et sanguinea regio Anglorum oriundam, ei in Angliam, ut ipse metuebat, quandoque perrecturo continuis ubique tendit insidias. Quocirca Polus missus a Paulo III legatus ad Franciscum Gallie regem, cum rex eum moneret, ut, si salvus esse vellet, statim abiret, in eo tanto periculo, cum omnes via armatis militibus et grassatoribus, et Anglis ipsis ferocissimis essent, nihil unquam de sua remisit constantia et gravitate; imo vero comitibus ejus omnibus adeo exterritis, ut nemo esset qui crucem, ut mos est Pontificis legatis, praefere auderet, ipsemet crucem sumpsit in manus, erectamque gestavit, donec famuli pudore impulsi eam repeterent. Deinde cum in Belgium evasisset, nec tamen cessaret impius rex ab insidiis, ejusque caput quinquaginta aurorum millibus proscrispisset, nec majus posset esse vite periculum, semper tamen sui similis, eademque vultus ac mentis serenitate persistit uno Deo nixus. Qui sane ei non defuit: Lodium enim eum invitavit Episcopus et Cardinalis Groisbeeck, et quo humanissime exceptus, cum audiret ingentia et vix credibilia promissa, quae Anglus Belgis offerebat, si sibi Polum traderent; miratus hominis amentiam, dixit: « Se quidem jam pridem vite laevius tædio affectum, mortem et transitum ad meliorem vitam optare; ac proinde cum Henricus tanta sua impensa et cura hoc ipsis desiderium adjuvare conaretur, nihil aliud facere, quam si quis dormitum ire cupienti vestes ipsas exuere velit. » O vocem Cardinale dignam, vocem, inquam, non hominis, sed angelici quam uti ore edidit, ita reipsa prestavit: neque enim ante ex Belgio, ubi a vicinis Anglis mille petebatur insidias, discessit, quam a Pontifice revocaretur; cum ita diceret esse se in Pontificis potestate, et ad ejus nutum omnia facturum. Ita Sanderus et alii in *Hist. Anglie*.

CINXI TE BYSSO. — fascia ex lino mollissimo et candidissimo quasi cingulo te cinxi. Cingulum hoc significat castitatem, fidem, amorem conjugalem, et purum cor, ut sponsa Synagoga non nisi Deum sponsum amet. Alludit tum ad cortinas et vela e bysso ambientia tabernaculum, tum ad cingulum ex bysso quo tunicae cingebant sacerdotes, *Exod. xxviii, 39*. Hoc enim significabat sacerdotem, et per eum totum populum, Deo astrangi, ut patet *Jerem. xiii, 14*, quanquam non est necesse hanc omnia sigillatim accommodare. Omnis enim hic ornatus tantum significat in genere, Israeliam a Deo omnibus donis et gratis ornatum fuisse. Putat Prado *בית butis*, id est byssum veterum, fuisse gossypium, quod est candidissimum et mollissimum. Plinius tamen videtur distinguere byssum a gossypio, lib. XIX, cap. 1. Unde noster *Delrio, Genes. xxi, 42*: « Byssus, ait, non vermiculi partus est, sed terræ seu plante, » quale il-

lud Bengalense, ejus meminit Hugo Lindesotus in sua navigatione, quæ videtur byssus Plinii, et Q. Curtii carbasus Indica. Nobis in Europa nihil bysso similis quam lina Cameracensis. Ut ut est, sat constat apud omnes byssum fuisse non sericum, sed linum candidissimum, subtilissimum atque præstantissimum. Ita ex Julio Polluce, Plinio et Pausania docet Ulysses Aldrovandus, lib. I *De Insectis, sive exsurgibus*, cap. LXXVII. Vide dicta *Exod. xxv, 4*.

ET INDI TE SUBTILIBUS. — Septuaginta, *εργαστηριον*, id est veste tante subtilitatis, quæque tam tenuis habet stamen et sublegmen, ait S. Hieronymus, ut pilorum et capillorum tenuitatem habere videatur: *εργαστηριον* enim Græci vocant capillos. Ita S. Hieronymus et Origenes. Hebraice est *משי mes*, id est attractum, sive bombycinum filum, quod a bombycibus quasi ex visceribus extrahitur, ab hisque conglomeratum aqua ferventi immergitur, solvitur, et attrahendo in fila distrahitur: radix enim *משי משה masa* significat trahere. Unde Moses, quia aquis extractus, hebraice vocatur Mose. Idem a colore hebraice *שער seer* dicitur, id est flavi coloris; unde equi rufi, varii, *Zachar. i, 8*, hebraice *שערות seerim*, id est flavi, vocantur. Et *Isaia* cap. v, vers. 1, vocatur vinea seer, id est flava; quale est vinum Creticum, vulgo Malvasia. Sic enim et byssus, ut a bombycibus netur, flava est. Ab Hebræo seer deductum est Latine sericum; non autem quod apud Seras (dicit id velint recentiores), populos Scytharum vel Indorum, inventum sit. Idem ergo est sericum quod bombycinum: et seres idem sunt quod bombyces, ait Isidorus, lib. XIX *Originum*. Quare quod Procopius, lib. I *Belli Persici*, et Zonaras referunt, semen bombycinum sericum facientium, a monachis quibusdam ex India Constantinopolim delatum tempore Justiniani Imperatoris non negat, quin prius in Asiam et Europam tela serica apportata fuerit, ut patet hic, et ex Aristotele, lib. I *De Natura animal*. Unde *Delrio, Genes. xli, 42*, notat proprie distinguenda esse hæc tria, byssus, sericum, bombycinum. Byssus est ea, quam dixi. Sericum ex foliis palmæ minoris conficiebatur. Veteres de pexione lanuginis confici consueverunt; sed recentiores refellunt, et dicunt folia decerpi, expurgari, et in fila tenuissima deduci, uti describit Eduardus Lopesius in descriptione Africae. Bombycina sunt, que nos (uti et veteres multi, sicut jam dixi ex Isidoro) serica vocamus; ex bombyce vermiculo, a quo fila ista veniunt. Propheta ergo significat per subtilia, et per seer, extimum pepulum sericum et subtile, a capite ad tates fere demissum, quo se totas operiebant virgines, et meretrices que se virgines mentiebantur: conjugata vero eo omnia velabant præter faciem. Tale pepulum gestabant Hebrææ, ut jam Italice mulieres. Hoc est theristrum, quod assumpsit Thamar *Genes. xxxviii, 14*, et Rebecca pallium, *Genes. xxv, 65*. Pepulum hoc, sive velamen in capite, signum est

subjectionis sponsæ, quod scilicet viro sit subacta, i *Cor. ii, 7*, et cum faciem velat, signum est casti pudoris et vercundie. Significat ergo submissionem Synagoge sub Deo, quæ illi non tam oneri erat quam honori et ornamento; quod scilicet per eam Deus haberet dominum et protectorem, quasi velamen suum.

11. ORNAVI TE ORNAMENTO. — armillis, torque, auribus, ut sequitur. Significat victorias, trophæa et spolia, quæ Israel, Deo duce, retulit ex hostibus, inquit Apollinarius. Verum per hæc quævis ornamenta accipias. Tantum enim significat Synagogam quasi sponsam, a Deo omnimode complam et ornatum fuisse: maxime autem ex agresti et inculta, factam esse civilem, politam, illustrem per legem, quam a Deo in Sina accepit. Ita Maldonatus. Chaldeus tamen, et Græci Patres singula verba singulis Dei beneficiis accommodant.

DEDI ARMILLAS. — Armille in manibus, aut potius juxta manus in brachiis (per manus enim et brachia accipit) significant mutuam stipulationem, contractum et fidem; in cuius signum datæ sunt Rebecca, *Genes. xxiv, 22*. Diffundebantur ad posteros gestamina hæc, quo juniores ad imitandas majorum suorum virtutes invitarentur. Hinc apud Suetonium in *Caligula*, cap. xv, legas Caligulam vetera familiarum insignia nobilissimo cultuq; admissa, Torquato torque, Cincinnato crinem, Pompeio Magni cognomen. Porro armille erant ornamenta brachiorum et manuum tam virorum, quam feminarum. Audi Festum: « Armillas ex auro, quas viri militares ab Imperatoribus donati gerunt, dictas esse existimant, quod antiqui humeros cum brachiis armos vocabant; unde arma (et armille) ab his dependentia sunt vocata. »

Tropologie, armille significant nil indecorum esse agendum; sed manus, id est opera debere esse decora. Ita Origenes.

Secundo, significant virtutem Spiritus Sancti, qui ad agendum nos excitat, et manum operi admovet. Ita Theodoretus et Origenes dicens: « Cum mihi Deus dederit occasionem honorum operum, armillas circumdat manibus meis. »

TORQUEM. — Septuaginta, *αὐτίμα*, id est monile ex variis gemmis, a collo in pectus mulierum descendens. Torques, ait Origenes, significat in honestate libertatem, et intellectum veritatis: Theodoretus vero et Chaldeus per torqueum accipiunt jugum legis, juxta illud *Prov. i, 8*: « Audi, fili mi, disciplinam patris tui, et ne dimittas legem matris tuæ, ut addatur gratia capiti tuo, et torque collo tuo. »

12. INAUREM SUPER OS. — Hebræus, *super nares tuas*. Unde Valabius vertit: *Circulatum in naribus tuis*, quales gestant Indi. Erat ergo hoc monile in naribus, aut potius, ut ait S. Hieronymus, ex fronte in nasum dependens, quod *Isaia* cap. iii, vers. 21, vocat « gemmas ex fronte pendentes; »

unde et Symmachus hic *επιρροή* vertit. Hinc liquet feminas Judæas hoc monile in fronte supra naves gestasse. Dicitur inauris, quia similis erat illi, quæ pendebat ex aure, ait S. Hieronymus. Chaldeus, per inauram hanc accipit arcam fœderis, quæ in fronte castra Hebræorum præcibat in deserto.

Tropologie, inauris super os est silentium et oratio. Inauris circa nasum, ait Origenes, est fragrantissima mysteriorum cognitio; vel, ut Theodoretus, lex frenans vitia: sic enim tauri circulo in naribus frenantur et circumaguntur. Aliter Maldonatus: putat enim inauram super os esse idem, quod circulum in auribus; puta inauram proprie dictam, ut aures vocentur os, quia sunt supra os. Itaque hic idem aliis verbis repetit.

CIRCULOS AURIBUS. — Hi *circuli* sunt inauræ, per quas Origenes accipit regis obedientiam, Theodoretus doctrinam, et audientiam verbi Dei, quæ aures quasi subula vulnerat et perforat, quia carni est contraria.

ET CORONAM DECORIS IN CAPITIS TUO. — id est coronam quæ sponsæ solebat dari; sed quasi regine, regalem, *q. d.* Dedi tibi regnum, et reges. Sic Ecclesia est regnum Christi, vel potius regina Christi regis. Chaldeus vertit: *Et nubes gloriæ meæ obumbrabat vos, et Angelus missus a facie meâ ducebat in capite vestro*. Hæc enim nubes, obumbrans castra Hebræorum in deserto, erat quasi corona regni celestis et divini. Hinc olim christianorum capiti in baptismo imponebatur corona, ut significaretur eos per Christum fieri mysticos reges et sacerdotes, juxta illud *1 Petri ii, 9*: « Vos autem reges electum, regale sacerdotium, » etc., de quo ibidem plura.

Porro non tantum reges et reginas, sed et sponso et sponsa solere coronari, patet *Cant. iv, 8*: « Veni de Libano, sponsa mea, etc., veni, coronaberis; » et cap. iii, vers. 11: « Videle, filiæ Sion, regem Salomonem in diademate, quo coronavit illum mater sua in die desponsationis illius. » *Isaia* lxi, 10: « Quasi sponsum decoratum corona. » Ita etiam sponsa serlis, vel gemmeis, vel rosaceis, si plebeis sint, coronari videmus.

Tropologie, corona est victoria victorum, et premium gloriæ celestis. Vide dicta *Isaia* li, 3, et cap. lxxi, vers. 3.

13. ET ORNATA ES AURO ET ARGENTO (*q. d.* Ornata es, inquam, aureis mollibus et argenteis jam recensitis); ET VESTITA ES BYSSO, ET POLYMITO, ET MULTICOLORIBUS. — jam dicit, *q. d.* Dedi tibi aurum et opum abundantiam Chaldeus: *Dedi tabernaculum meum in medio vestri ornatum auro, argento, cortinis byssinis, etc.*

Tropologie, ornata est anima auro, id est charitate et argento, id est sapientia et eloquentia, de quo *Apoc. iii, 18*: « Suadeo tibi emere aurum ignitum. »

SUMAM, ET MEL, ET OLEUM COMEDISTI. — Id est dedi tibi non glandes, non cepas, quas antea cum

rusticana esses comedisti in Aegypto; sed delicias, puta abundantiam frugum optimarum in Chanaan, atque in deserto manna, quod erat quasi similia mellita et oleata, ut sit hendyadis; « similia et mel, » id est similia melleam, puta manna. Ita Chaldaeus.

Allegorice, significatur hic corpus Christi in Eucharistia, pasceus ut similia, delectans ut mel, vegetos et robustos faciens quasi athletas ad pugnam ut oleum. Quocirca hoc eodem, quo hic Ezechiel, ornamentorum schemate ornatum spiritalem anime suo ita describit S. Agnes apud S. Ambrosium, *serm.* 99: Cum, inquit, profecti urbis Rome filius, quasi amasius, et adolescentula pretiosissima ingereret ornamenta, illa generose respondit: « Discede a me, fomes peccati, nutrimentum facinoris, pabulum mortis: discede a me, quia jam ab alio amatore praeveuta sum, qui mihi satis meliora te obtulit ornamenta, et annulo fidei suae subarrhavit me, longe te nobilior et genere et dignitate. Ornavit me inestimabili dextrocherio. Dexteram meam, et colulum meum cixit lapidibus pretiosis. Tradidit auribus meis inestimabiles margaritas, et circumdedit me manibus atque coruscantibus gemmis. Posuit signum in facie mea, et nullam praeter ipsum amorem admittam. Induit me cyclade auro fexta, et immanis monilibus ornavit me. Ostendit mihi thesauros incomparabiles, quos mihi se daturum, si ei perseveravero, repromisit. » Et inferius: « Jam mel, et lac (in baptismo) ex ore ejus suscepti, jam amplexibus ejus castis astrieta sum, jam corpus ejus corpori meo sociatum est (in Eucharistia), et sanguis ejus ornavit genas meas: cujus mater virgo est, cujus pater feminam nescit: cui angeli serviunt: cujus pulchritudinem soli et luna mirantur: cujus odore reviviscunt mortui, etc. Ipsi soli servo fidem, ipsi me tota devotione committo. Quem cum amavero, casta sum; cum teligero, munda sum: cum accipero, virgo sum. »

ET PROFECISTI IN REGNUM, — eversa es, o Jerusalem, in regni sedem et caput. Ita Chaldaeus. Radix Hebraea *רָבַח* *tsalach* significat prosperari, feliciter crescere, proficere.

Moraliter, hic discant ii qui ex humili et abjecta sorte in altum conpeidunt, meminisse prioris sortis, ut non insolentent, sed in modestia se contineant, Deoque sint grati. Alias enim, ut ait Poeta:

Asperius nihil est t. nlli, cum surgit in altum.

Quocirca Agathocles, ex figulo factus Siciliae rex, censabat semper in vasis nguinis, ut figulum se fuisse meminisset. Pie vero Placilla uxor Theodosii, qui ex milite creatus erat Imperator, ex crebro occinebat: « Semper te, mi vir, cogitare oportet quis olim fueris, et quis jam sis. Ita assidue animo complectens, non te ingratum ostendes erga patronum; sed imperium quod suscepisti, juste et legitime gubernabis; atque eo rite

administrando, cum qui ipsum donavit, auguste sancteque coles. » Ita Theodoretus, lib. V *Histor.* cap. XVIII.

14. PROPTER SPECIEM. — Septuaginta, *propter pulchritudinem*, scilicet omnem jam dictam. « Speciem » vocat politiam, et reclam ordinatamque reipublica administrationem, que excoivit regnam Saba, ut veniret ad Salomonem, III *Reg.* cap. X, 1.

15. HABENS FIDUCIAM IN PULCHRITUDINE TUA, — et ex fiducia securitatem et audaciam, *q. d.* Ex pulchritudine, opibus et felicitate quam tibi dedi, facta es securi et audax. Ita S. Hieronymus. Vel potius, ut Apollinaris: « Habens fiduciam, » id est superbiam, *q. d.* Superbiens in tua pulchritudine me contempsisti, fornicata es cum idolis gentium « in nomine tuo, » propterea famam tuam, qua omnes gentes te celebrabant quasi felicem et opulentam, ac pulchram; vel « in nomine tuo, » id est, quasi libera esses, et tui juris, non mihi desponsata, sic palam et cum omnibus fornicata es, non adulterata. Nam adultere cum paucis clam et timide adulterantur, Ita Prado:

Fastus inest pulchris, sequiturque superbia formam,

ait Ovidius, I *Pastor.*:

Sapiens vero, *Proverb.* xxxi, depingens mulierem fortem et illustrem, cum vers. 25 dixisset: « Fortitudo et decor indumentum ejus; » mox vers. 30, in quo haec sita sint, nimirum in timore Dei, ita declarat, dicens: « Fallax gratia, et vana est pulchritudo: mulier timens Dominum ipsa laudabitur. » Discite hic quam periculosa sit corporis pulchritudo, qua multi et multe effertur, omnisque pariter mundi pompa et gloria. « Fallax gratia, et vana est pulchritudo, » ait Sapiens, « Pulchritudo, » ait S. Augustinus, donum Dei est, sed nostro abusu fit mala. » Quin et Socrates: « Pulchritudo, ait, est modici temporis tyrannis, » et, ut Theophrastus ait, « est tacita deceptio. » Euripides in *Helena*: « Pulchritudo, inquit, est res infelix. » Proclus Platonicus, lib. *De Anima*: « Anima, ait, que ob perversam educationem a superno munere decidunt, in simulacra pulchra incidentes, propter vere pulchritudinis ignorantiam, corporeas formas admirantur et depercutant. » Et Poeta:

Lis est cum forma magna pudicitia.

Egregie vero Petrarcha, lib. I *De Remedii utriusque fortuna*: « Pulchritudinem vocat velum oculis, laqueum pedibus, visus anime, ut non facile vera discernat, nec virtutem perspicat, nec in altum possit mente evolare. » Et paulo post ait eam esse « hostem domesticum, raptorem quietis, materiam laboris, fomentum libidinis. » Quare merito S. Hieronymus: « Amorem corporae pulchritudinis, ait esse oblivionem rationis. »

Hinc moraliter S. Hieronymus: « Grande, ait, discrimen non in Deo, sed in suo decore con-

fidere, quantoque quis sublimior fuerit, debet linere ne corrumpat, et fornicetur in nomine suo. Adversaria siquidem potestates solitos contemnam eibos, et peregrina alimenta desiderant unde de diabolo dicitur: *Ecce* ejus electe, non vult quemlibet decipere. Saul regem, qui electus a Domino est, et Judam apostolum supplantare festinat. Non ergo confidamus in propria pulchritudine, nec homini liberalitatem nostram putemus esse virtutem. »

EXPOSUITI FORNICATIONEM TUAM OMNI TRANSEUNTI, — quasi meretrix, quae se omni transeunti prostituit (1). Sic enim Ammonitis, Idumaeis et aliis gentibus per te transeuntibus te prostituisti, colens deos eorum: vel « exposuisti, » et, ut Hebraeus, *effudisti*, id est, docuisti tuam idololatriam omnem gentes.

UT EBUS FERIES, — scilicet concubina, hebraice, *cut erat*, scilicet desiderium tuum, quem desiderabas: vel *cut erat*, scilicet tui desiderium, qui te desiderabat, *q. d.* Capta es amore omnium idolorum quae desiderabas, et a quibus vicissim, quorumque cultoribus desiderabaribus ut hoc faceres. Ita Vatablus, R. David et alii. Aliter Chaldaeus. Nam *וְלִי* pro *lo per eam*, legens *וְלִי* lo per atep, verit, quod non fiet, id est, quod fieri non oportuit.

16. FECISTI (id est ornasti, ut explicat vers. 18: nec enim excelsa fiebant proprie ex veste) TIBI EXCELSA (scilicet, ut Septuaginta, *idola*; vel potius fana et altaria idolorum), HINC INDE CONSUTA, — quia scilicet ea tuis vestibus versicoloribus, quasi peristomatibus varie consutis instravisti, et ornasti quasi lupanaria vel lectulos, in quibus cum amasius tuis, scilicet idolis, fornicareris. Ita Schollastes. Hoc enim est quod subdit: « Et fornicata es super eis. »

SICUT NON EST FACTUM, — *q. d.* Nunquam visum est ut meretrices cultum suum offerrent in ornamentum lupanarium: tu ergo quae id fecisti, omnibus meretricibus es improbius et impudencior.

17. VASA DECORIS TUI. — Id est instrumenta pulchritudinis tuae. Sic vocat in aureas, torques, armillas, et cetera mulierum ornamenta, ex quibus idola fabricarent, aut ornarunt. Rursum vasa haec possunt accipi non propria, sed templi, quae diripuit Achaz, ex hisque fecit idola et excelsa, ut patet II *Paral.* XVIII, 24. Ita S. Hieronymus.

FORNICATA ES IN EIS, — cum eis, ea colendo. 18. OLEUM MEUM, — quod tibi dedi, vel quod praescripti ut lucernas meis infunderes; vel « oleum, » id est unguentum, quod jussi vestes et

(1) Haec metaphora frequenter in Scriptura pro idolo cultu significando usurpata, inde est orta, quod Deus amorem suum erga populum Israeliticum comparat cum amore, quo maritus in conjugem a se amatum fertur. Quae modum igitur adulterium seu scortatio summum crimen est, quo fides illa conjugal violatur, ita populus Israeliticus idololatria sua turpissima fidem Deo datam seculis dicitur.

vasa sacra inungi, *Exod.* xxx, 23, dedisti idolis. 19. POSUITI IN CONSPPECTU FORUM IN ODOREM STAVITATIS, — adoleo scilicet et consermando oleum, mel, similia, quasi oblationem idolo gratissimum et suavissimum odoris. Mel enim Gentiles sacrificasse, ideoque Judaeis id in sacrificiis vetuisse Deum, docet *Levit.* II, 11. Alludit ad veterum morem nuptialem. In nuptiis enim et nuptiali epulo sponsae et convivis solebat dari similia, sive placenta mellita, ut suaves blandisque fore nuptias significarent. Hanc placenta nuptialem vocabant sesamon, quia fiebat ex sesamo (id est frumento Indico), melle et oleo. Sic sponsus invitans sponsam: « Comedi, inquit, favum meum cum melle meo: bibi vinum meum cum lacte meo: comedite, amici, et bibite. » Ubi Septuaginta verunt: *Manducavi panem meum cum melle meo*. Ita Pineda, lib. V *De Rebus Solum.* cap. IV.

19 et 20. ET FACTUM EST, AIT DOMINUS DEUS. ET TUISTI. — Est hebraismus, *q. d.* Et insuper « tuisti filios, » ut cremares eos idolis, quod longe horribilius est. *Secundo* et plantis, R. David et Mallonatus, *q. d.* Ita rovera factum est, ita se res habet, ut dixi. Unde Chaldaeus verit: *Nonne facta sunt omnia haec?* scilicet circa proles tuas, quas generasti mihi quasi marito tuo. Ego enim ex te eas procreavi, ego illas tibi dedi, ut me coleant.

21. AD DEVORANDUM, — ut ignis devoraret corpora puerorum tuorum, in gratiam et cultum idolorum. Ita Vatablus.

22. ET POST OMNES ABOMINATIONES TIAS ET FORNICATIONES, NON ES RECORDATA DIEMUS ADOLESCENTIE TUAE, — ac consequenter nec tuae pristinae miseriae, nec meae erga te clementiae, quae te vilem in sponsam assumpsit.

Moraliter nota: Inter omnia mala et vulnera quae in Adamo peccante accipimus, ex eoque cum peccato originali trahimus, unum vel maximum est oblitio tui Dei, tui sui. Est haec ingenis hominis miseria, omnisque mali causa: a qua homo hebraice dicitur est *עָשָׂה* *enos*, id est obliviosus; de quo Psaltes, *Psalms.* viii, 5: « Quid est homo (hebraice *enos*) quod memor es ejus, » *q. d.* Quis est ille hebes et obliviosus, in ejus, o Domine, digneris esse memor? vel quis est ille miser, desperatus, damnatus ad mortem, oblitivus tradendus, memoria indignus ut ejus recorderis? Et *Psalms.* XLIX, 22: « Intelligite haec qui obliviscimini Deum. » Haec enim oblitio tollit memoriam praeterite miseriae et peccatorum: inde praesentibus Dei donis, quasi suis, superbit et insolens homo; ideoque a Deo abicitur, sinique ruere in omnia scelera. Hoc est quod ait S. Petrus, *epist.* II, cap. I, vers. 9: « Cui enim non praesto sunt haec fides, scientia, abstinentia, patientia, pietas, amor fraternitatis, de quibus egit vers. 5), caecus est, et manu tenans, oblivionem accipiens (obliviscens) purgationis veterum suorum delictorum. » Hinc de senibus Susanna pu-